

Hlavatá, Lucie

Rámájana v čamské lidové literatuře

Religio. 2004, vol. 12, iss. 2, pp. [245]-254

ISSN 1210-3640 (print); ISSN 2336-4475 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/125101>

Access Date: 17. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Rámájana v čamské lidové literatuře

Lucie Hlavatá

Čamové (*Chăm*) jsou jednou z 54 národností, které žijí na území Vietnamu. Dodnes hovoří vlastním jazykem a mají svoji lidovou i psanou literaturu. Čamština je podle současných vietnamských lingvistů a etnologů zařazována do austronéské jazykové rodiny a malajsko-polynéské jazykové skupiny,¹ spolu s jazyky *Gia-rai*, *E-dê*, *Ra-glai* a *Chu-ru*, přestože ji někteří lingvisté (např. Wilhelm Schmidt) původně řadili mezi jazyky monkhmerské.² Tato národnost má ve Vietnamu asi 99 000 mluvčích³ a zaujímá čtrnácté místo v pořadí etnik podle počtu příslušníků.

Čamové patří pravděpodobně k etnikům příbuzným malajským ostrovním kmenům, které vytvořily jednotnou kulturu podél pobřeží středního Vietnamu v období 1. tisíciletí př.n.l. – 1. století n.l. Tato kultura se nazývá *Sa Huỳnh* a lze ji lokalizovat přibližně na území dnešních vietnamských provincií *Quảng Ngãi*, *Bình Định* a *Phú Yên*. V celé oblasti bylo nalezeno mnoho hliněných uren se zbytky lidských kostí a různé předměty ze železa, bronzu, drahokamů a skla.

Za první zmínku o Čamech se považuje stéla z vesnice *Võ Cảnh* (*bia Võ Cảnh*) poblíž města *Nha Trang*, která je „nejstarším epigrafickým dokumentem v sanskrtu nalezeným v Indočíně“⁴ a „podle typu písma byla doba jejího vzniku určena jako 2. století n.l.“⁵ Tato stéla připomíná panovníka jednoho ze dvou tehdejších čamských kmenů, které postupně vytvořily poměrně silnou říši, schopnou po několik století odolávat jak vietnamskému tlaku ze severu, tak khmerskému tlaku ze západu. Čamská říše nazývaná Čampa (vietn. *Chiêm Thành*, čín. *Linyi*) se od 2. do 17. sto-

- 1 Dang Nghiem Van – Chu Thai Son – Luu Hung, *The Ethnic Minorities in Vietnam*, Hanoi: Foreign Languages Publishing House 1984, 6; Nguyễn Đình Khoa, *Các dân tộc ở Việt Nam* [Etnika ve Vietnamu], Hà Nội: Khoa học xã hội 1983, 27.
- 2 Kromě W. Schmidta to byl také francouzský sinolog Henri Maspéro, jehož bratr Georges Maspéro studoval historický vývoj Čampy a je autorem závažného díla *Le Royaume de Champa* (Paris: Éditions G. van Oest 1928).
- 3 Trần Trí Dõi, *Nghiên cứu ngôn ngữ các dân tộc thiểu số Việt Nam* [Jazyky národnostních menšin ve Vietnamu], Hà Nội: Đại học Quốc gia 1999, 72.
- 4 George Coedès, *Les peuples de la Péninsule Indochinoise: Histoire – civilisations*, Paris: Dunod 1962, 54.
- 5 Ivo Vasiljev, *Za dědictvím starých Vietů*, Praha: Etnologický ústav AV ČR 1999, 93.

letí n.l. rozkládala přibližně na území současného středního a jižního Vietnamu a největšího rozmachu dosáhla v období 6.-12. století. Nakonec byla dobyta Vietnamci (*Việt*).

Čampa se obecně řadí k hinduizovaným státním útvarům, které vznikaly v oblasti jihovýchodní Asie, nicméně se v ní během historie vystřídalo (respektive koexistovalo) více náboženských směrů (hinduistická náboženství, buddhismus, islám), jejichž vliv se postupně projevoval nejen v kulturní sféře, ale také v sociální struktuře čamského etnika.

Hlavním specifikem Čamů je do současné doby právě jejich multireligiozita; lze je primárně rozdělit do dvou skupin:

- (a) Čamové vyznávající hinduistická náboženství (*Chăm Ba-la-môn*);
- (b) Čamové vyznávající islám (*Chăm Hồi giáo*).

V rámci těchto dvou skupin existují další specifické religiózní skupiny.⁶ Obě základní skupiny můžeme rozlišit z geografického hlediska podle oblastí, kde ve Vietnamu žijí, a to na východní a západní Čamy.

Východní Čamové žijí na východním pobřeží Vietnamu v provinciích *Ninh Thuận* a *Bình Thuận* a jsou převážně vyznavači hinduistického náboženství. Tuto oblast obývá téměř polovina z celkového počtu Čamů. Žije zde však také velmi malý počet čamských muslimů Bani (*Chăm Bani*). Jejich dialekt byl vždy považován za základ standardní čamštiny, a to jak v minulosti (počátek 20. století), tak i v současné době (90. léta 20. století), protože si zachovali podstatnou část svého originálního kulturního dědictví, včetně náboženství a písma:

Této oblasti si Čamové nesmírně váží, je zemí jejich předků a dochovaly se zde jejich tradice. Oproti Čamům, žijícím v Kambodži a v *Châu Đốc*, kteří vyznávají islám, si Čamové v okolí Phan Rangu a Phan Rí zachovali své původní náboženství a své kulturní bohatství. Také se dochovalo jejich písmo, které jim zanechali předkové v ručně psaných knihách.⁷

6 K tomuto problému blíže viz Phan Văn Đốp, „Tôn giáo trong xã hội của người Chăm ở Việt Nam [Náboženství čamské společnosti ve Vietnamu]“, in: Nguyễn Quốc Lộc (ed.), *Kinh tế, văn hoá, dân tộc Chăm*, TP Hồ Chí Minh 1992, 110-113. Phan Văn Đốp dělí Čamy ještě podrobněji na základě toho, jak dalece jsou ortodoxními vyznavači islámu:

- (a) Čamové vyznávající hinduistická náboženství (*Chăm jat, Chăm chuh, Chăm akaphier*), tj. všichni ti, kteří nevyznávají islám;
- (b) Čamové Bani (*Chăm Bani*), tj. ti, kteří sice vyznávají islám, ale buď si zachovali některé prvky místních kultů, nebo přejali některé zvyky od Čamů – hinduistů, takže vytvořili jakousi vlastní modifikaci islámu;

7 (c) Čamové vyznávající islám (*Chăm Islam*), kteří jsou ortodoxními muslimy. Gérard Moussay, *Dictionnaire Căm-Vietnamien-Français / Tự điển Chăm-Việt-Pháp*, Phan Rang: Centre Culturel Căm / Trung Tâm Văn hóa Chăm 1971, VII.

Druhou skupinu pak tvoří západní Čamové, žijící v provincii *An Giang*, především v okolí města *Châu Đốc* ležícím na hranicích s Kambodžou. Tito Čamové jsou ortodoxními muslimy (*Chăm Islam*). Můžeme sem zařadit také poměrně početnou skupinu čamských muslimů žijících v Ho Či Minově Městě. Jejich jazyk obsahuje hodně výrazů z khmerštiny, kterou většina z nich ovládá. Kromě toho někteří z nich hovoří malajsky a vzhledem k islámu jich poměrně velký počet zná arabštinu. Jejich původní mateřština se tak dostává až na poslední místo jejich zájmu, protože se většina z nich učí arabsky, aby mohli číst Korán v originále.⁸

Základním problémem religiozní specifiky u Čamů je její vliv na sociální strukturu tohoto etnika, neboť u východních Čamů zůstává původní matriarchální společnost, zatímco západní Čamové přešli pod vlivem islámu k patriarchátu:

Velká matriarchální rodina je společným rysem malajsko-polynéských etnik, která osídlila Indočínu (*Chăm, E-dê, Gia-rai, Ra-glai, Chu-ru*): potomci, náležející k mateřské linii, jsou pohřbíváni na místa, kde byli pochováni matrilinéární příbuzní. Žena přejímá iniciativu při svatbě a po ní na ni přechází dědické právo; v rodině má rozhodující vliv. Mezi výše uvedenými etniky jsou [východní] Čamové představiteli striktního patriarchátu.⁹

Původní matrilinéární sociální struktura východních Čamů v podstatě nebyla ovlivněna ani příchodem bráhmánismu, který do jižního Vietnamu začal pronikat z Indie pravděpodobně v 1.-2. století n.l. prostřednictvím indických obchodníků zakládajících v dané oblasti nové obchodní osady. Spolu s rozvojem obchodu s Indií se v Čampě začal projevovat indický vliv také v politické a sociální sféře, která byla značně ovlivněna přejatým bráhmánismem. Můžeme konstatovat, že charakter čamského bráhmánismu se poněkud liší od indického. Z nejvyšší božské trojice (Brahma – Stvořitel, Višnu – Udržovatel a Šiva – Ničitel) byl nejrozšířenější kult boha Šivy, který byl uctíván především ve formě lingamu. Dalším nejvíce uctívaným božstvem v Čampě byl Višnu, považovaný za dobrého vládce nad lidskými osudy. Naproti tomu u Čamů neexistoval přesně vymezený Brahmův kult; jeho vyobrazení sice najdeme na šivaistických či višnuistických chrámech, žádný chrám však nebyl zasvěcen jemu samotnému.

8 O tomto problému pojednává čamský literární badatel a spisovatel Inrasara (vietnamským jménem Phú Trạm). Viz např. Inrasara, „Ngôn ngữ – chữ viết Chăm [Jazyk a písmo Čamů]“, *Văn nghệ Dân tộc và miền núi* 14, 1996, 20. Srov. též Trần Trí Dõi, *Nghiên cứu ngôn ngữ các dân tộc thiểu số Việt Nam...*, 235-236.

9 Nguyen Xuan Nghia – Phan Van Dop, „La culture Cham au Sud Vietnam“, *Etudes vietnamiennes* 22 (92), 1989, 51-52.

Původní čamská společnost byla pravděpodobně shodně s indickou rozdělena na čtyři základní stavy (varny), tzn. na bráhmany (kněze, obětvníky a náboženské učitele), kšatrije (válečníky), vaišje (hospodáře a obchodníky) a šúdry (pracující venkovský lid, řemeslníky a sloužící). Na rozdíl od Indie však bylo toto rozdělení spíše formální než opravdové a hranice mezi jednotlivými varnami nebyly tak striktně dány jako v Indii. V praxi si například urozená žena mohla vzít muže z nižší varny, pokud splňoval určité předem dané podmínky. Rozdělení čamské společnosti na varny zanechalo do současné doby pouze některé stopy v pohřebních obřadech a v určité privilegizaci kněžů-bráhmanů.

Jak jsme již uvedli, západní Čamové jsou na rozdíl od svých východních příbuzných vyznavači islámu. Položme si však otázku, kdy a jakou cestou se islám do Čampy vlastně dostal.

V oblasti jihovýchodní Asie se první islámské komunity objevily asi v 7.-8. století n.l., přestože jihovýchodní Asie nepodlehla vpádu Arabů v době, kdy byly zakládány muslimské říše (chalífáty). Do této oblasti se islám dostal s arabskými obchodníky, kteří na tomto území zakládali své obchodní osady. Kromě arabských obchodníků přinesli islámské učení do jihovýchodní Asie také přistěhovalci z Indie, Persie a z Číny, kde se seznámili s islámem již dříve:

[S největší pravděpodobností] se islám rozšířil v jihovýchodní Asii třemi způsoby: muslimskými obchodníky při světovém obchodu, kazateli a svatými muži, kteří sem přišli z Indie a z Arábie výslovně proto, aby obrátili nevěřící na pravou víru a rozšířili vědění věřících, a později násilím a vedením války proti pohanským státům.¹⁰

Otázka proniknutí islámu do Čamské říše není dosud jednoznačně vyřešena. Většina badatelů uvádí jako časové vymezení proniknutí islámu do Čampy období 11. století (G. Maspéro, D. G. E. Hall). Novější výzkumy však ukazují, že pokud se islám dostal do Čamské říše už v tomto období, nezapustil ještě hluboké kořeny a jeho vlastní rozvoj v této oblasti nastal pravděpodobně až v 15.-16. století.

Zbývá ještě otázka, kdo přinesl základy islámu do Čamské říše. Georges Maspéro se domníval, že Čamové se seznámili s islámem v sousední Kambodži prostřednictvím kambodžských Malajců a teprve potom seznámili s islámem své soukmenovce, žijící na území dnešního Vietnamu:

10 Peter M. Holt – Ann K. S. Lambton – Bernard Lewis (eds.), *The Cambridge History of Islam II: The Further Islamic Lands, Islamic Society and Civilization*, London – Cambridge: Cambridge University Press 1970, 23.

„Dvě třetiny Čamů žijících v Čampě vyznávají ještě bráhmánismus, zatímco většina těch, kteří opustili svou zemi a usadili se v Kambodži, se stala muslimy.“¹¹ Maspéro porovnával prosperitu arabských námořně obchodních osad v Čampě s obdobnými osadami v Číně a v Indonésii:

Proč se však islámští kolonisté usadili v Čampě tak pozdě? Proč jejich osady nebyly stejně mocné a schopné expanze jako podobné kolonie v Číně...? Všeobecné pohrdání islámských námořníků a obchodníků Čampou je třeba připsat podnebí, potížím svobodného obchodování a využívání produktů země, nevládnosti krutých a nepřátelských obyvatel, pirátství, neexistenci dobrých přístavů a možná také politickým revolucím.¹²

Jakým způsobem se však výše uvedený religiózní a obecně kulturní vliv projevil v čamské lidové literární tvorbě? Porovnáme-li čamskou lidovou literaturu s ostatními zeměmi regionu jihovýchodní Asie, můžeme předpokládat, že stejně jako u Khmerů, Laosanů a Thajců zde byl základní inspirací jak literární, tak výtvarnou a dramatickou, indický epos *Rámájana*. Například v khmerské literatuře existuje vlastní verze *Rámájany* pod názvem *Reamker*, pocházející ze 17. století. Jedná se o nekompletní verzi, která však byla mnohokrát rozpracována a stala se nepřeborným zdrojem inspirace pro lidovou i dvorskou tvorbu (od 10. století byla také rozpracována některá dílčí témata indického eposu *Mahábhárata*, která však, na rozdíl od eposu *Reamker*, upadla v postangorském období v zapomenutí).

[U Čamů však] Válmiški, předpokládaný autor *Rámájany*, je uctíván v chrámech; dlouhé pasáže z *Rámájany* najdeme na podstavcích božstev v *Trà Kieu*. Naproti tomu až do současné doby nebyly nalezeny žádné [hinduistické] čamské verze tohoto eposu, jako je tomu například u Khmerů a na Jávě. Přesto však můžeme rozpoznat některé syžety a symboly v mýtech a starých čamských pohádkách.¹³

Proti uvedenému názoru lze postavit tvrzení vietnamského vědce Ngô Văn Doanhe, který poukazuje na to, že na čamských stélách, vztyčených za králů Prakasadharmy Vikrantavarmana I. (653-686) a Vikrantavarmana II. (686?-731?),¹⁴ se hovoří o uctívání „velkého rši Válmiškiho“.

11 G. Maspéro, *Le Royaume de Champa...*, 15.

12 *Ibid.*, 14.

13 Nguyen Xuan Nghia – Phan Van Dop, *La culture Cham au Sud Vietnam...*, 57.

14 Datace je uváděna podle Daniela G. E. Halla (*A History of South-East Asia*, London: Macmillan⁴ 1981. 967), který oba krále řadí do čtvrté dynastie (520?-757?).

„Uctívání Válmihiho dokazuje, že již v 7. století indický epos *Rámájana* musel být v Čampě znám, ne-li oblíben.“¹⁵

Svědectví o tom, že *Rámájana* byla u Čamů známa, pochází však až z 15. století, a to z vietnamské sbírky mytických a legendárních pohádek s názvem *Lĩnh Nam chích quái* (Sbírka podivuhodných příběhů z jižní země).¹⁶ Tato sbírka byla údajně sestavena původně ve 13. století Trần Thế Phápem,¹⁷ je však známa pouze její verze z 15. století, kterou připravili Vũ Quỳnh a Kiêu Phú. Také tato verze byla ještě několikrát přepracována a doplňována (např. ještě v 18. století konfuciánskými učenici). V této sbírce najdeme pohádky jak původu vietnamského, tak i přejaté z dalších zemí (z Číny, Indie, Čampy a Thajska), které byly částečně modifikovány. *Lĩnh Nam chích quái* obsahuje příběh o vládcí Dạ Thoavi (*Truyện Dạ Thoa Vương*), který je uveden jako „příběh ze země *Chiêm Thành*“, což je tehdejší název Čampy. V příběhu se praví:

V dávných dobách se za hranicemi království *Âu Lạc*¹⁸ rozkládala země *Diệu Nhiêm*. Vládce této země se jmenoval Dạ Thoa a byl nazýván také Trường Minh nebo Thập Đầu (král s deseti hlavami). Jeho říše na severu hraničila se zemí *Hồ Tôn Tinh*, jíž vládl král Thập Xa (král deseti vozů), který měl syna, následníka trůnu, jménem Vi Bà. Jeho žena se nazývala Bạch Tinh Chiếu Nương a byla nesmírně krásná. Prý se velice zalíbila králi Dạ Thoavi a ten nemeškal a zaútočil na zemi *Hồ Tôn Tinh*, aby Vi Baovu ženu unesl. Vi Bà se rozzlobil, vzal si na pomoc opice (z rodu gibbonů), aby rozbořily hory, zasypaly moře a vytvořily tak cestu, aby mohl zničit království *Diệu Nhiêm*, zabít krále Dạ Thoava a vrátit se s manželkou zpět.¹⁹

Podle Ngô Văn Doanhe zřetelně vidíme v Příběhu o králi Dạ Thoavi hlavní postavy a zápletky z *Rámájany*:

Království *Diệu Nhiêm* je ostrov Lanka, král Dạ Thoa je desetihlavý démon Rávana, země nazývaná *Hồ Tôn Tinh* je království Kóšala, král Thập Xa je král Dašaratha, následník trůnu Vi Bà je Ráma, princezna Bạch Tinh Chiếu Nương je Síta a armáda gibbonů jsou Hanumánovy opice.²⁰

15 Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chăm-pa* [Kultura Čampy], Hà Nội: Văn hóa thông tin 1994, 38.

16 Viz též překlad názvu Ivo Vasiljeva „Podivuhodné příběhy sebrané v zemi na jih od hor“. I. Vasiljev, *Za dědictvím starých Vietů...*, 76 (Lượng lật chuyên lạ ở đất Lĩnh Nam – Phan Cự Đệ).

17 *Từ điển văn học* I, Hà Nội: Khoa học xã hội 1983, 397.

18 *Âu Lạc* bylo mytické vietnamské království.

19 Vũ Quỳnh – Kiêu Phú, *Lĩnh Nam chích quái*, Hà Nội: Văn học 1990, 113; cit. dle: Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chăm-pa...*, 39.

20 Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chăm-pa...*, 39.

Ngô Văn Doanh dále argumentuje tím, že podle Jeana Boisseliera²¹ již v 10. století najdeme mezi čamskými sovkulpturami zobrazení hlavních hrdinů Rámájany – Rámy, Sítý, Hanumána a Lakšmany.

Starší vietnamské publikace, a to jak literární, tak týkající se vietnamské mytologie, Příběh o králi Dạ Thoovi odmítají s tím, že není vietnamského původu, a více se jím nezabývají.²² Etnolog Lê Văn Hào, který se v 70. a 80. letech zabýval srovnáváním čamské a vietnamské ústně tradované literatury, považuje tento příběh za vietnamský a srovnává jej s „čamským eposem *Rámájana*“.²³ Podle něho není však zcela jisté, že epos *Rámájana* se do sbírky *Lĩnh Nam chích quái* dostal skutečně z Čampy, neboť byl rozšířen v mnoha zemích jihovýchodní Asie.²⁴

Poměrně obsáhlý komentář sbírky *Lĩnh Nam chích quái* uvádí také N. I. Nikulin,²⁵ který se zmiňuje o tom, že Kiêu Phú, jeden ze sestavitelů této sbírky, kromě Příběhu o králi Dạ Thoovi připomíná Pověsti o Hà Ô Lọiovi. Tyto pověsti a jejich hlavního hrdinu pak Nikulin krátce srovnává s Kršnou a legendami o něm. Podle něho „lze předpokládat ..., že tento vliv přišel z Čampy, kde byl Kršnův kult znám, jak dokládají jeho sovkulpturální zobrazení, která jsou uložena v Muzeu čamské kultury v Đà Nẵng“.²⁶ (Nikulin tedy stejně jako Ngô Văn Doanh dokládá čamskou znalost indické literární tradice sovkulpturálním uměním.)

Vraťme se však k původnímu překladu úryvku z *Lĩnh Nam chích quái*, abychom jej mohli alespoň částečně porovnat s původním indickým eposem. Na první pohled je zřejmé, že se jedná o značně zkrácenou a upravenou verzi. Ve vietnamské verzi byly uvedeny pouze hlavní postavy a samotný příběh nemá žádný úvod, ale začíná únosem Sítý, jejíž hledání

21 Jean Boisselier, *La Statuaire du Champa: Recherches sur les cultes et l'iconographie*, Paris: École Française d'Extrême-Orient 1963, 191.

22 Viz např. *Từ điển văn học*, kde je Příběh o králi Dạ Thoa označen jako „příběh, který vznikl pod vlivem čamské kultury“, přestože „Lĩnh Nam chích quái má svůj původ především v naší zemi“ (I, 397). Stejně tak Nguyễn Đông Chi doslova uvádí: „Nebudeme se zabývat příběhem o králi Thập Đầu [myslen Rávana, Nguyễn Đông Chi ho zde uvádí v přepisu jako krále Dašaranu – správně Dašagríva], neboť tento příběh byl zřejmě ovlivněn příběhem indické mytologie.“ (*Lược khảo về thần thoại Việt Nam*, Hà Nội: Văn Sử Địa 1956, 181).

23 Lê Văn Hào, „Tìm hiểu quan hệ giao lưu văn hoá Việt-Chăm qua kho tàng văn hoá dân gian của người Việt và người Chăm“, in: Ma Khánh Bằng, (ed.) *Góp phần nghiên cứu bản lĩnh, bản sắc các dân tộc ở Việt Nam*, Hà Nội: Khoa học xã hội 1980, 268.

24 *Ibid.*, 269.

25 Nikolaj Ivanovič Nikulin, *V'jetnamskaja literatura X-XIX vv.* Moskva: Nauka 1977, 128-132.

26 *Ibid.*, 131.

je oproti indickému originálu také nepoměrně zkráceno a zjednodušeno. Zcela pak odpadá odkaz na Válmíkiho, přestože byl v Čampě znám a uctíván, jak bylo uvedeno výše. Na severní území Vietnamu však jeho jméno zřejmě neproniklo, a to ani v souvislosti s tímto příběhem. Ve srovnání s již uvedenou verzí khmerskou či thajskou nám to připadá poněkud zarážející, zvláště uvážíme-li, že Příběh o králi Dạ Thoavi je označován za „vietnamský příběh čamského/indického původu“.

Otázkou zůstává, kdy se vlastně epos *Rámájana* dostal z Čampy do severního Vietnamu a kdy zde byl poprvé zaznamenán. Mohl být ústně tradován a jeho první písemná forma se objevila až v 15. století? Tyto otázky si kladou Phan Cự Đệ a Phan Đăng Nhật ve svém článku „Literární setkání v průběhu vietnamské a indické historie“,²⁷ který je zatím nejnovější studií, zabývající se tímto tématem. Autoři uvádějí spekulaci, že „*Hồ Tôn Tinh* je právě dnešní země *Chiêm Thành* [Čampa]“.²⁸ Nikulin se k této problematice nevyjadřuje, zatímco Ngô Văn Doanh bez zaváhání považuje „země *Hồ Tôn Tinh* za království Kóšala“,²⁹ což by však spíše poukazovalo na to, že čamská verze *Rámájany* se dostala do Vietnamu z Indie, a nikoli z Čampy.

Existovala tedy vůbec nějaká literární čamská verze *Rámájany*, jestliže se nedochovala v samotné Čampě v písemném záznamu? Zachovala se v ústně tradované podobě?

Podíváme-li se na lidovou ústně tradovanou literaturu Čamů žijících v provinciích *Ninh Thuận* a *Binh Thuận*, kterou se v 70. letech 20. stol. Zabýval francouzský vědec G. Moussay a kterou dnes zkoumá čamský literární badatel Inrasara (vietnamským jménem Phú Trật), vidíme, že se v ní kromě dalších literárních útvarů zachovalo pět eposů (čam. *akayet*): „Tři eposy jsou psány poezií a dva prózou. Tyto dva prozaické eposy mají původ v indické *Rámájaně*. Jedná se o eposy *Inra Sri Bakan* a *Pram Dit Pram Lak*.“³⁰ První z nich je však znám pouze ve zlomcích a zatím není dále zpracovaný, zatímco druhý je tradován spíše jako pohádka (čam. *dalikal*).

V příběhu se vypráví o dvou bratřích rodu Pram (Pram Dit a Pram Lak), kteří se učili písmu u krále Kei Daie, jehož dcera Bia Cata byla ve-

27 Phan Cự Đệ – Phan Đăng Nhật, „Cuộc gặp gỡ sử thi trong trường kỳ lịch sử Ấn Độ và Việt Nam“. *Tạp chí văn học* 2 (336), 2000, 29-31.

28 *Ibid.*, 29. Odvolávají se na druhé vydání sbírky *Lĩnh Nam chích quái* z roku 1990 v Hanoji, které redigoval literární historik Đinh Gia Khánh.

29 Ngô Văn Doanh, *Văn hoá Chămपा...*, 39.

30 Inrasara, *Các vấn đề văn hoá – xã hội Chăm* [Sociální a kulturní problémy Čamů], Hà Nội: Văn hoá dân tộc 1999, 44.

lice krásná. Když zjistil, jak jsou oba mladíci učenliví, slíbil ji za ženu tomu, kdo prostřelí sedm za sebou stojících stromů. Bratrům pomohl drak, a tak se jim podařilo úkol splnit. Protože princezna nemohla patřit oběma, král ji ukryl na neznámém místě a bratři se ji vydali hledat. Zanedlouho ji Pram Dit našel a vzal si ji za ženu. Našel v ní však zalíbení král sousední země, který ji unesl, a oba mladíci ji museli jít znovu hledat. Pram Dit se přitom dostal do království opic, kde se do něj zamilovala jejich královna. Byl nucen se s ní oženit a zplodil s ní syna jménem Kra Laiy, ale pak uprchl a dál se pokoušel najít svou první ženu. Po osmnácti letech blouďení a hledání mu ji pomohl nalézt jeho syn Kra Laiy, z něhož se mezitím stal dospělý mladík. Nakonec se shledali i s bratrem Pram Lakem a vrátili se šťastně domů.³¹

Paralela s *Rámájanou* je zřejmá, přestože došlo k některým dějovým modifikacím: Pram Dit je Ráma, Pram Lak je Lakšmana, princezna Bia Cata je Síta... Na rozdíl od vietnamské verze uvedené ve sbírce *Linh Nam chích quái* zachovává verze čamská dlouhý úvod a dlouhé hledání princezny a spíše než na činy hlavních hrdinů je v ní kladen důraz na jejich určité morální aspekty a schopnosti. Z hlediska religiózního je rovněž zajímavé, že tento epos se traduje v oblasti, kde žijí nejenom Čamové vyznávající hinduistické náboženství (*Chăm Ba-la-môn*), ale také islám (*Chăm Bani*), kteří jej považují za součást vlastního kulturního dědictví.

---

31 Volně podle: Inrasara, *Văn học Chăm* [Čamská literatura], Hà Nội: Văn hoá dân tộc 1997, 151-153.

SUMMARY**Ramayana in the Cham folk literature**

The article deals with the religious characterization of two main Cham groups, i.e. Chams worshipping Hindu religion and the Muslim Chams, and with the influence of religious specifics on their social structure. The article further maps the arrival of Islam to the Cham empire (Kingdom of Champa) and the problems of its expansion in this region.

The acquaintance of Chams with Ramayana, substantiated only from the 15th century, is based on the Vietnamese source – a collection of mythical and legendary fables *Lĩnh Nam chích quái*. It is actually a shortened and modified version of Indian epic Ramayana. In Champa it has not preserved in a written form, but in a form of Cham epic (*akayet*) or fairy tale (*dalikal*). From the religious point of view, it is remarkable that this epic is passed on in a region where in addition to the Hindu Chams the Muslim Chams also live who included it into their folk literature.

Ústav Dálného východu
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova
Celetná 20
116 38 Praha 1

LUCIE HLAVATÁ

e-mail: Lucie.Hlavata@ff.cuni.cz